Икромов Фазлиддин Нуриддинович

ИДОРАКУНИИ МОЛИЯИ ДАВЛАТӢ

Душанбе - 2023

УДК: 336.01(075.8)
ББК: 65.9(2)26
И – 42

Васоити таълимии фанни идоракунии молияи давлатӣ дар кафедраи идоракунии молияи давлатии факултети молиявию иқтисодии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон мураттаб шудааст. Васоити таълимӣ метавонад ҳамчун дастури зарурӣ на танҳо барои донишҷӯён, балки барои муҳақиқони соҳаи молия ҷиҳати омӯзиши масоили асосии идоракунии молия дар сатҳи давлатӣ истифода шавад.

Муқарризон: д.и.и., професcор Иброҳимзода И.Р.
д.и.и., профессор Султонов З.С.

Икромов Ф.Н. Идоракунии молияи давлатӣ. Воситаи таълимӣ / **Ф.Н. Икромов.** – Душанбе: Матбааи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2023. – 246с.

Васоити таълимӣ аз фанни идоракунии молияи давлатӣ барои донишҷӯёни тахассуси иқтисодии донишгоҳҳои олӣ пешбинӣ шудааст.

Шӯрои илмию методии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз 25.01.2023, суратмаҷлиси №5/4 ба чоп тавсия намудааст.

ISBN 978-99985-36-30-2 **© Икромов Ф.Н.**

МУНДАРИҶА

Саҳ.

МУҚАДДИМА.. 6

МАВЗУИ 1. НАҚШИ МОЛИЯИ ДАВЛАТӢ ДАР НИЗОМИ МОЛИЯВӢ.. 7

1.1. Моҳият ва вазифаҳои асосии молияи давлатӣ................ 7

1.2. Низоми молиявӣ ва унсурҳои он.............................. 11

1.3. Сиёсати молиявӣ ва сохтори механизми молиявии давлатӣ.. 13

1.4. Шаклҳои сиёсати молиявӣ.. 22

МАВЗУИ 2. МОҲИЯТИ ИҚТИСОДИИ ИДОРАКУНИИ МОЛИЯИ ДАВЛАТӢ.. 25

2.1. Моҳияти идоракунии молияи давлатӣ.......................... 25

2.2. Шаклҳо ва усулҳои идоракунии молияи давлатӣ............ 28

МАВЗУИ 3. МАҚОМОТҲОИ ИДОРАКУНАНДАИИ МОЛИЯИ ДАВЛАТӢ.. 32

3.1. Мақомотҳои идоракунандаии молияи давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.. 32

3.2. Ваколатҳои Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон......... 37

3.3. Ташкили фаъолияти Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон.. 46

МАВЗУИ 4. СИЁСАТИ БУҶЕТӢ-АНДОЗӢ (ФИСКАЛӢ) ДАР ИҚТИСОДИЁТ.. 49

4.1. Моҳият ва мафҳумҳои асосии сиёсати буҷетӣ-андозӣ дар иқтисодиёт.. 49

4.2. Намудҳои сиёсати фискалӣ.. 50

МАВЗУИ 5. МАЗМУНИ ИҚТИСОДИИ АНДОЗ ВА ВАЗИФАҲОИ ОН.. 57

5.1. Моҳият ва мафхуми андоз.. 57

5.2. Вазифаҳо ва принсипҳои асосии андозбандӣ.................. 60

5.3. Гурӯҳбандии андозҳо.. 63

МАВЗУИ 6. НИЗОМИ ИДОРАКУНИИ ТАҚСИМОТИ ГАРОНИИ АНДОЗ……………………………....................................... 94
6.1. Мафҳум ва моҳияти гаронии андоз……………………….…. 94
6.2. Хусусият ва моҳияти каҷхаттаи Лаффер…………………..... 96
6.3. Идоракунии тақсимоти гаронии андоз…………………….... 100

МАВЗУИ 7. БУҶЕТИ ДАВЛАТӢ ВА НИЗОМИ БУҶЕТИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН............................. 103
7.1. Моҳияти буҷети давлатӣ ва низоми буҷетии Ҷумҳурии Тоҷикистон…………………………………………………….... 103
7.2. Асосҳои муносибатҳои байнибуҷетӣ………………………. 107
7.3. Мафҳуми гурӯҳбандии буҷетӣ……………………………... 109
7.4. Касри буҷет ва сарчашмаҳои маблағгузории он………….... 127

МАВЗУИ 8. НИЗОМИ ДАРОМАДҲОИ БУҶЕТИ ДАВЛАТИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН………………… 130
8.1. Гурӯҳбандии даромадҳои буҷети давлатӣ........................... 130
8.2. Банақшагирии даромади буҷети давлатӣ………………….. 134
8.3. Сохтори даромади буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон…………………………………………………….... 135

МАВЗУИ 9. НИЗОМИ ХАРОҶОТИ БУҶЕТИ ДАВЛАТИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН........................ 136
9.1. Мафҳуми хароҷоти буҷети давлатӣ...................................... 136
9.2. Банақшагирии хароҷотҳо дар ташкилотҳои буҷетӣ............ 142
9.3. Қарзҳои буҷетӣ, мусоидати молиявӣ, кӯмаки молиявӣ ва сармоягузорӣ.. 148
9.4. Сохтори хароҷоти буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон…………………………………………………….. 151

МАВЗУИ 10. ДАВРАҲО ВА ҶАРАЁНИ ИҶРОИШИ БУҶЕТИ ДАВЛАТӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН.... 152
10.1. Моҳият ва давраҳои ҷараёни буҷетӣ.................................. 152
10.2. Тартиби таҳияи лоиҳаи буҷети давлатӣ.............................. 155
10.3. Иҷрои буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон................ 166
10.4. Ҳисобот дар бораи иҷрои буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон.. 170

МАВЗУИ 11. НИЗОМ ВА СОХТОРИ ХАЗИНАДОРӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН............................. 173
11.1. Ташкили низом ва сохтори хазинадорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон... 173
11.2. Иҷроиши буҷети ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ аз рӯи даромад. 176
11.3. Маблағҳои ғайрибуҷетӣ.. 182
11.4. Иҷроиши ҳисоботи ҷамъбастии Хазинадории марказӣ... 184
11.5. Гузариши ташкилотҳои буҷетӣ ба хизматрасонии хазинадорӣ... 186

МАВЗУИ 12. ИДОРАКУНИИ ҚАРЗИ ДАВЛАТИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН.. 190
12.1. Моҳият ва шаклҳои асосии қарзи давлатӣ...................... 190
12.2. Идоракунии қарзи давлатӣ... 193
12.3. Моҳияти карзҳои давлатӣ ва маҳаллӣ............................ 196

МАВЗУИ 13. СУҒУРТАИ ДАВЛАТИИ ИҶТИМОӢ ВА РАВАНДИ БАНАҚШАГИРИИ ОН.. 199
13.1. Суғуртаи давлатии иҷтимоӣ - сарчашмаи ҳифзи иҷтимоии аҳолӣ.. 199
13.2. Банақшагирӣ ва маблағгузории ҳифзи иҷтимоии аҳолӣ.... 202

МАВЗУИ 14. ТАВСИФИ СОХТОРИ ФОНДҲОИ ҒАЙРИБУҶЕТӢ ВА МАҚСАДНОК ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН.. 205
14.1. Моҳияти иҷтимоӣ-иқтисодии фондҳои ғайрибуҷетӣ........ 205
14.2. Фондҳои мақсадноки давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон..... 207
14.3. Агентии суғуртаи иҷтимоӣ ва нафақа ҳамчун сохтори идораи буҷети суғуртаи иҷтимоӣ ва нафақа............................. 208
14.4. Дигар фондҳои мақсадноки давлатӣ................................ 212

МАВЗУИ 15. НАЗОРАТИ ДАВЛАТИИ МОЛИЯВӢ ДАР НИЗОМИ ИДОРАКУНИИ МОЛИЯИ ДАВЛАТӢ............... 214
15.1. Мазмун ва аҳамияти назорати давлатии молиявӣ.......... 214
15.2. Мақомоти назорати давлатии молиявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.. 216
15.3. Ташкил ва банақшагирии фаъолияти назоратӣ............... 223
15.4. Палатаи ҳисоби Ҷумҳурии Тоҷикистон............................ 228
15.5. Мафҳуми фаъолияти аудитории Палатаи ҳисоб............ 232
15.6. Назорати молиявии аудиторӣ.. 239

РӮЙХАТИ АДАБИЁТ.. 245

МУҚАДДИМА

Идоракунии молияи давлатӣ яке аз самтҳои муҳимтариниислоҳоти низоми идоракунии давлатӣ дар соҳаи иқтисодиёт буда, дар марҳилаи муосири рушд, ки фарогири буҳронҳои гуногуни иқтисодиву иҷтимоӣ аст, аз ҷумлаи масоили мубрами ҳалталаб ба ҳисоб меравад. Таҷрибаи давлатҳои пешрафтаи ҷаҳон нишон медиҳад, ки баландбардории самаранокии низоми идоракунии молияи давлатӣ шарти асосии иҷрои ӯҳдадориҳои иқтисодиву иҷтимоӣ ва омили муҳими суботу амнияти иқтисодӣ маҳсуб мейбад. Аз ин рӯ, баррасии самтҳои асосии низоми идоракунии молияи давлатӣ дар марҳилаи муосири рушди иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон дорои аҳамияти муҳим мебошад.

Таҷрибаи ташаккул ва инкишофи муносибатҳои нави хоҷагидорӣ ва низоми амалкунандаи идоракунии молияи давлатӣ нишон медиҳад, ки мушкилоти низоми андоз ва маъмуригардонии он, мушкилиҳои дар самти ояндабинии даромади буҷети давлатӣ ҷойдошта, пешравиҳои начандон назаррас дар самти гузариш ба низоми барномавии банақшагирии буҷет дар баробари як қатор мушкилиҳои сохторӣ ва низомӣ такмили низоми мавҷударо халалдор месозад. Вобаста ба ин, ҷиҳати мушкилоти дар ин самт ҷойдошта бо мақсади ба меъёрҳои муосир ҷавобгӯ сохтани низоми идоракунии молияи давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон як қатор санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ ва консепсияву барномаҳои давлатӣ таҳия ва қабул карда шуданд, ки боиси амалисозии ислоҳоти густурда дар самти мазкур гардидаанд.

Мақсад аз таълифи воситаи таълимии мазкур мусоидат ба такмили раванди таълим дар рафти тадриси фанни идоракунии молияи давлатӣ буда, он ба таҳлили назариявӣ ва амалии равандҳои маблағгузорӣ ва қарздиҳӣ ва ҳамчунин ҷамъбасти ҳуҷҷатҳои қонунгузорӣ ва меъёрӣ-ҳуқуқӣ, таҷрибаи навгониҳои бозорӣ дар соҳаҳои иқтисодиёт ва ҷараёни буҷетӣ асос ёфта, баҳри аз худ намудани механизмҳои ташаккулдиҳӣ, банақшагирӣ, ҳавасмандкунонӣ ва идоракунии молияи давлатӣ ва маҳаллӣ равона карда шудааст.

Воситаи таълимии мазкур аз 15 мавзуъ таркиб ёфта, онҳо аз сохтору масъалагузориҳои муҳими самти илми идоракунии молияи давлатӣ дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон иборат мебошад.

Омӯзиши фанни идоракунии молияи давлатӣ барои идоракунии фаъолияти молиявӣ дар сатҳи давлатӣ аҳамияти бузург дорад, чунки қариб дар назди ҳар давлат ва ҳукумат масъалае меситад, ки чӣ гуна дар шароити дахлдор имконияти кори муваффақона, таъсиррасонӣ ба натиҷаи ниҳоии фаъолият таъмин карда шавад.

9 789998 536302